

Slovenské parlamentné voľby 2010: nacionálna agenda na ústupe?

Olga Gyárfášová¹

Abstract: *The 2010 Slovak Parliamentary Elections: National Agenda on Retreat?*

In the Slovak parliamentary elections of 2010, the reformist centre-right parties defeated the left-nationalist coalition government led by Robert Fico. The election results brought some other surprises – the Movement for a Democratic Slovakia and its leader, three-times Prime Minister Vladimír Mečiar, as well as the Party of Hungarian Coalition were eliminated from the national parliament. Moreover, the election outcome of the radical right-wing Slovak National Party declined significantly. On the other hand, two new parties entered parliament. All in all, the election outcomes show the weakening of the nationalist agenda and the nationalist vote. The paper examines why this has happened and raises the question of to what extent it is sustainable.

Key words: *Ethnic based/nationalist party/agenda/vote, Parliamentary elections, Structure of the electorates, Volatility, Voting behavior.*

Úvod

Slovenské parlamentné voľby 2010 znamenali úplnú alternáciu vládnej moci. Po štyroch rokoch vládnutia trojkoalície Smer–Sociálna demokracia (Smer-SD), Slovenská národná strana (SNS) a Ľudová strana–Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS) nastúpila stredopravá koalícia. Jej jadro tvoria strany, ktoré boli pri moci v rokoch 1998–2002 a 2002–2006 – Slovenská demokratická a kresťanská únia–Demokratická strana (SDKÚ-DS) a Kresťanskodemokratické hnutie (KDH).² Obe stredopravé strany boli v roku 1998 súčasťou širokej tzv. protimečiarovskej koalície, ktorá vrátila Slovensko na cestu liberálnej demokracie a integrácie do EÚ a NATO. Vo

---

¹ Kontakt: Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského, Mlynské luhy č. 4, 821 05 Bratislava, Slovenská republika; Inštitút pre verejné otázky, Baštová 5, 811 03 Bratislava, Slovenská republika; e-mail: olga.gyarfasova@gmail.com. Autorka ďakuje recenzentom štúdie za cenné pripomienky.

² Vo voľbách 1998 kandidovala Slovenská demokratická koalícia (SDK), ktorú tvorili Demokratická únia (DÚ), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Demokratická strana (DS), Sociálnodemokratická strana Slovenska (SDSS) a Strana zelených na Slovensku (SZS). Vládnu koalíciu SDK vytvorila spolu so Stranou demokratickej ľavice (SDE), Stranou maďarskej koalície (SMK) a Stranou občianskeho porozumenia (SOP). Vláda získala označenie „vláda zmeny“ z hľadiska jej „misie“ a koalícia koalícií z hľadiska jej zložitej organizačnej kompozície. SDKÚ vznikla v roku 2000 a s Demokratickou stranou sa spojila v roku 2006.

volebnom období 2002–2006³ sa integračné úsilie završilo a vláda presadila zásadné reformy. Súčasná štvorkoalícia – zložená z umiernených konzervatívcov, kresťanských demokratov, liberálov a strany zastupujúcej maďarskú národnostnú menšinu – má iba tesnú väčšinu 79 zo 150 mandátov (výsledky ôsmich najväčších strán – vid' Tabuľka č. 1 v Prílohe). Do parlamentu po voľbách 2010 vstúpili aj dva nové politické subjekty – Most-Híd a Sloboda a Solidarita (SaS).

Nové úspešné strany nie sú na slovenskej politickej scéne výnimočným fenoménom. Práve naopak – iba vo voľbách 2006 nevstúpila do NR SR žiadna nová politická strana. V sérii visegradských volieb 2010 sa však tento jav naplno prejavil aj v Českej republike a dokonca aj – i keď v menšej miere – v Maďarsku, ktoré malo donedávna veľmi stabilný, priam rigidný systém politických strán. Slovenská vládna koalícia zvolená na obdobie 2010–2014 má aj dve historické prvenstvá – vládu prvýkrát vedie žena – premiérka a podpredsedníčka SDKÚ Iveta Radičová; a na prahu 3. dekády demokracie nie je po prvý raz vo vláde jediný bývalý člen komunistickej strany.

Jasným volebným víťazom sa stala strana Smer-SD – získala viac ako tretinu hlasov, politicky však prehrala, keďže spojenectvo s jediným potenciálnym partnerom – Slovenskou národnou stranou – nepostačovalo na vytvorenie väčšiny.⁴ Je symptomatické, že sa opakoval osud HZDS a jeho lídra Vladimíra Mečiara z rokov 1998 a 2002 – strana síce získala najviac hlasov, ale nemala s kým vytvoriť vládu.

Nasledujúca štúdia analyzuje pozadie a hľadá príčiny slabého výsledku SNS a SMK v parlamentných voľbách 2010. Faktory rozdeľuje na špecifické – skúma pôsobenie oboch strán v predchádzajúcom volebnom období, ich predvolebnú kampaň z hľadiska tém oslovenia, medzivolebné presuny voličov a štruktúru ich súčasného elektorátu; a na všeobecné – zmeny línií volebnej súťaže, ktoré mohli ovplyvniť výsledok oboch strán. Ďalej skúma, či masívny odlev voličov nacionálne orientovaných strán – predovšetkým SNS a SMK – indikuje aj celkový ústup nacionalistickej agendy v slovenskej politike a predznamenáva oslabenie politického štiepenia založeného na etnickej kolektívnej identite.

---

³ V tomto volebnom období ideovo kompaktniejšiu stredopravú vládnu koalíciu tvorili 4 strany – SDKÚ, KDH, SMK a ANO (Aliancia nového občana).

⁴ Strany vtedajšej opozície pred voľbami jasne deklarovali, že Smer-SD nie je pre nich prijateľným koalíčným partnerom a limitovali potenciál najsilnejšej strany na jej dovtedajších partnerov – SNS a HZDS, ktorých imidž bol v očiach veľkej časti verejnosti negatívny (Bútorová, Gyárfášová 2010). Jedno z volebných hesiel KDH bolo „Kto volí Fica, volí aj Slotu a Mečiara“. Takéto dištancovanie sa od novej spolupráce posilnilo koalíčnú – opozičnú polarizáciu.

1. Deliace línie politickej súťaže na Slovensku

Viacere štúdie v minulosti konštatovali, že konfigurácia politických štiepení na Slovensku je špecifická a politická súťaž je determinovaná štruktúrnym faktorom – etnickou heterogenitou slovenskej spoločnosti (napr. Rybář 2005; Krivý 2005; Szomolányi 2006; Učeň 2011). Zhruba desatina občanov SR je maďarskej národnosti a táto menšina má od začiatku politickej plurality svoju politickú reprezentáciu na parlamentnej úrovni. Vzhľadom na spoločný začiatok tranzície mnohé analýzy porovnávali politické štiepenia na Slovensku a v Českej republike, kde ľavica – pravica, čiže sociálno-ekonomická línia bola v priestore politických strán a voličov evidentná už od začiatku 90. rokov (za mnohé práce spomeňme Deegan-Krause 2000; Plecítá-Vlachová 2003; Hloušek, Kopeček 2008). Na Slovensku sa v 90. rokoch stala určujúcou línia sporu o charakter režimu, inými slovami – spor medzi autoritárstvom a liberálnou demokraciou. Po voľbách 1998 a najmä 2002 sa dominantný spor oslabil a vo voľbách 2006 sa vďaka „sporu o reformy“ ľavo-pravá os politického štiepenia na Slovensku výrazne posilnila. Zároveň bolo zrejmé, že bude sotva inklinovať k dvom silným stranám, ľavicovej a pravicovej, keďže tu existujú silné kolektívne identity pôsobiace na inej osi.

Najvýraznejšou témou predvolebnej súťaže v roku 2006 sa stal osud zásadných štrukturálnych reforiem a v tejto súvislosti aj princípy fungovania štátu a ekonomiky. Súperiaci protagonistami hlavnej témy sporu boli vtedy vládna SDKÚ-DS a opozičný Smer-SD. Kľúčovými posolstvami SDKÚ bolo dokončiť začaté reformné dielo, vybudovať silnú znalostnú ekonomiku, skombinovať sociálnu citlivosť so spravodlivosťou. Smer argumentoval potrebou postaviť ekonomiku na princípoch sociálnej solidarity, sľuboval zrušenie reforiem, ktorým dával prívlastok „anti-sociálne“ (Bútorová, Gyárfášová 2006). Volebná súťaž 2006 výraznejšie posilnila profiláciu na sociálno-ekonomickej osi, čo bolo v slovenskej politike isté novum, neznamenal však oslabenie etnickej línie štiepenia. Téma práv menšín bola výrazne prítomná, avšak jej aktérmi boli v podstate len dve strany založené primárne na etnickej identite – Slovenská národná strana a Strana maďarskej koalície. Obe vo voľbách získali veľmi dobré výsledky. Ďalšie strany túto tému do veľkej miery ignorovali. Strana Smer-SD – ako očakávaný víťaz volieb – sa sústreďovala na sociálnu a ekonomickú agendu a kritiku vtedajšej vládnej koalície, najmä premiéra Mikuláša Dzurindu a menej sa vymedzovala voči SMK. Podobne ĽS-HZDS na čele s Vladimírom Mečiarom vytvárala imidž „slušnej proeurópskej“ strany, ktorá by bola prijateľná ako partner do každej budúcej vládnej koalície, a preto rezignovala na proti-menšinovú a protimaďarskú mobilizáciu.

Program SMK bol prioritne zameraný na riešenie problematiky národnostných menšín (primárne maďarskej), pričom tento dôraz na „menšinovú“ problematiku sa prejavil i v oblasti rôznych verejných politík. Po ôsmich rokoch vo vládnej koalícii SMK vstupovala do týchto volieb ako strana, ktorá si „získala rešpekt ako najstabilizovanejšia strana, najmenej zatvážená korupčnými a inými škandálmi a po dve volebné obdobia spoľahlivo plniaca programy vládnych koalícií, v ktorých bola tmeliacou súčasťou. Bola to jediná strana na slovenskej politickej scéne, ktorá vo svojom programe opätovne predkladala ucelenú koncepciu národnostnej politiky krajiny“ (Kusý 2006: 214).

Na opačnom póle agitovala SNS, ktorej volebnými heslami boli slogany ako napr. „Slovákom slovenskú vládu!“. Predseda SNS Ján Slota rozpútal protimaďarskú hystériu proklamáciami, že „roduverní Slováci“ musia maďarskej politickej reprezentácii všetkými možnými spôsobmi zabrániť v účasti na akejkoľvek budúcej vládnej koalícii, zároveň spochybňoval občiansku lojalitu Maďarov.⁵ Konfrontačná nacionálna kampaň mobilizovala aj maďarských voličov – SMK a SNS skončili vo voľbách 2006 s takmer identickým výsledkom: SNS získala 270.230 hlasov (11,73 %), SMK 269.111 hlasov (11,68 %), obe strany mali v NR SR po 20 mandátov (pozri aj Tabuľku č. 1 v Prílohe). Pre SMK to bol historicky najvyšší podiel hlasov a mandátov.

2. „Rozšírená“ agenda slovenskej sociálnej demokracie

Smer v roku 2006 s jasným náskokom vyhral a vytvoril koalíciu so SNS a LS-HZDS, teda so stranami (a lídrami), ktoré v období tretej Mečiarovej vlády v rokoch 1994–1998 prejavovali nacionálno-autoritárske tendencie. Ich návrat k moci ako koaličných partnerov Smeru vyvolal kontroverzné reakcie. Na spojenectvo sociálnodemokratického⁶ Smeru so SNS znepokojene reagovali aj európski socialisti a pozastavili mu členstvo vo svojej politickej skupine.⁷ V roku 2008 však bolo toto „embargo“ zrušené.

Strana Smer si počas celých 4 rokov udržala vysokú podporu verejnosti, v prieskumoch preferencií bola ďaleko najpopulárnejšou a Robert Fico ostával najdôveryhodnejším politikom.

---

⁵ Bližšie pozri volebný program SNS v roku 2006 s názvom „Sme Slováci. Slovákom slovenskú vládu“, najmä časť IX. Ľudské práva a práva národnostných menšín (SNS 2006).

⁶ O problematike sociálnodemokratickej orientácie Smeru pozri bližšie napr. Orogváni 2006.

⁷ PES pozastavila členstvo Smeru-SD v októbri 2006 z dôvodu vstupu do koalície so SNS. Tento krok zdôvodnila Berlínskou deklaráciou z roku 2001, na základe ktorej sa musia členské strany zdržať akéhokoľvek politického zoskupovania alebo spolupráce na všetkých úrovniach s politickou stranou podnecujúcou alebo rozdúchávajúcou rasové či etnické predsudky a rasovú nenávisť.

Veľkou výhodou pre vládnutie strany Smer bola priaznivá ekonomická situácia. Rast HDP dosiahol v roku 2006 8,5 % a v roku 2007 dokonca historických 10,7 %; klesla nezamestnanosť; rástla priemerná mzda; zvýšila sa kúpyschopnosť obyvateľstva, a v neposlednom rade sa pre občanov stalo viditeľnejším aj čerpanie z európskych fondov.⁸ Súčasťou priaznivého trendu bol aj vstup Slovenska do eurozóny (od 1. januára 2009), ktorý prebehol veľmi hladko a za veľkej spokojnosti verejnosti. Vláda sa v očiach voličov prezentovala ako „sociálna“. V rovine reálnych politických krokov išlo skôr o symbolické zmeny, ktoré však boli pre verejnosť viditeľné a ľahko zapamätateľné⁹ a teda aj vysoko oceňované.

Pre udržanie vysokej podpory verejnosti však boli dôležité aj ďalšie aspekty agendy Smeru. Predovšetkým strana napriek svojej sebadeklarovanej ľavicovosti siahla po národných témach. K „rozšíreniu“ svojej základnej sociálno-ekonomickej agendy ju viedli viaceré dôvody, do veľkej miery určené neskrývaným politickým kalkulom a pragmatizmom. Predovšetkým odhad, že takýto národný sentiment v relevantnej časti verejnosti naozaj existuje a teda môže byť účinne mobilizovaný (Gyárfášová 2010). Zároveň Smer nechcel prenechať národnú agendu výlučne svojmu menšiemu koalíčnému partnerovi – SNS. Dá sa povedať, že na rozdiel od SNS nacionalizmus Smeru bol skôr miernej povahy (vulgárne vyjadrenia ostali výlučnosťou SNS a najmä jej predsedu Jána Slotu), avšak v mnohých svojich prejavoch – najmä v závere volebného obdobia – mohol byť nebezpečnejší, pretože sa neodohrával len v rétorickej rovine, ale viedol ku konkrétnym politickým krokom a legislatívnym zmenám (napr. podpora pre kontroverzný „vlastenecký zákon“, ktorý síce pripravila SNS, ale bez podpory Smeru by nemal šancu byť schválený, alebo jazykový zákon,¹⁰ ktorý zneistil domácu maďarskú menšinu a vystupňoval napätie medzi Slovenskom a Maďarskou republikou). Do volebnej kampane 2010 však najviac zasiahla novela zákona o štátnom občianstve, ktorá bola bezprostrednou reakciou na zákon

---

⁸ Premietlo sa to napr. do vnímania členstva Slovenska v Európskej únii verejnosťou. Bližšie pozri Bútorová, Gyárfášová 2010: 279-280.

⁹ Medzi takéto kroky patrilo zrušenie poplatku pri návšteve lekára v hodnote 20,- SK (0,66 eur) ešte na jeseň 2006, čo bola pre verejnosť emocionálna satisfakcia, keďže tento poplatok sa stal symbolom neobľúbenej reformy zdravotníctva. Podobným nesystémovým krokom bolo zavedenie vianočných odmien dôchodcom s nižšími dôchodkami. Pre úplnosť treba dodať, že ani stredopravá vláda Ivety Radičovej na ich vyplácanie, napriek ich predchádzajúcej kritike, nesiahla.

¹⁰ Jazykový zákon, ktorý vládna koalícia prijala v roku 2009, vyvolal výhrady predstaviteľov maďarskej komunity na Slovensku, ale aj Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE). Vysoký komisár pre národnostné menšiny Knut Vollebaek niekoľkokrát navštívil v tejto súvislosti Slovensko.

o občianstve pre Maďarov žijúcich mimo územia Maďarskej republiky, prijatý po nástupe vlády Viktora Orbána.

Symbolickou esenciou prístupu Smeru k nacionálnym témam a národnému vlastenectvu bolo odhaľovanie sochy Svätopluka na bratislavskom hrade v predvečer volieb. Účelová interpretácia histórie, ktorá zavádza mýtus o „Staroslovákoch“, a celé inscenovanie slávnostného odhalenia jazdeckej sochy „slovenského kráľa“ Svätopluka¹¹ bolo využité v závere volebnej kampane na prezentovanie Smeru ako národne orientovanej strany a voličskú mobilizáciu cez oslovenie národných resentimentov. Táto akcia veľmi presne dokumentovala aj vzťah Smeru k menším koalíčným partnerom, najmä k SNS ako hlavnej „majiteľke“ nacionálnej agendy – slávnostný akt, vysielaný v priamom prenose aj verejnoprávnou televíziou, bol výlučne straníckou akciou v réžii Smeru, predstavitelia SNS (ani HZDS) neboli prizvaní.

Neštandardný dôraz sociálnodemokratickej strany na národnú agendu sa prejavil aj v neobvyklom hodnotovom obsahu ľavice na Slovensku v porovnaní s inými krajinami V4. Na Slovensku sebadeklarovaní ľavičiar popri očakávanom vyzdvihovaní štátneho paternalizmu a sociálnych práv zdôrazňujú aj hodnotu národa, ktorá podľa klasických poučiek patrí skôr do agendy pravice. Na druhej strane pre ľavičiarov bola táto hodnota komparatívne menej dôležitá.¹²

3. Čo predchádzalo voľbám 2010?

Slovenská národná strana svojím profilom zodpovedá radikálnej nacionalistickej strane, ktorej agendou je predovšetkým anti-menšinový apel, konkrétne zacielený najmä na maďarskú menšinu. Menej pracuje s proti-rómskou tematikou, keďže politické strany sa na tejto téme (zatiaľ) neprofilujú, a teda nie je diferencujúca. V agende SNS absentuje proti-cudzinecká a protiprist'ahovalecká rétorika, témy migrácie, ako i kultúrnej diverzity sú zatiaľ v slovenskom verejnom a politickom diskurze málo prítomné. Podobne ako iné nacionalistické strany, aj SNS je „single issue party“, ktorá stavia primárne na národnej identite a tzv. „nativizme“.¹³ K rôznym

¹¹ Autorom sochy bol známy normalizátorsky sochár Ján Kulich, čo len dokresľovalo symboliku celej akcie. Po zmene vlády v lete 2010 sa diskutovalo aj o jej odstránení z prominentného verejného priestoru, nakoniec však predseda NR SR Richard Sulík (SaS) rozhodol o modifikácii niektorých detailov, avšak ponechaní sochy na pôvodnom mieste.

¹² Vyplývalo to z porovnávacieho výskumu hodnotových orientácií v krajinách V4 „Future Challenges for U.S. and European Center-Right Parties: Defining Our Core Political Values“, ktorý v roku 2007 pre Medzinárodný republikánsky inštitút (IRI) realizovala agentúra FOCUS.

¹³ Tento pojem definuje Cas Mudde (2007), bližšie pozri aj štúdiu Petra Učna (2009).

verejným politikám alebo témam, ktoré idú nad rámec jej agendy, má ambivalentné alebo žiadne pozície.

V roku 2006 Slovenská národná strana nastúpila do vlády po 8 ročnej prestávke vo vládnutí a 4 ročnej prestávke zastúpenia v parlamente.¹⁴ Vo vláde Roberta Fica SNS zastávala pôvodne tri rezorty, pričom najmä dva z nich boli mimoriadne lukratívne z hľadiska čerpania eurofondov. Išlo o Ministerstvo životného prostredia, kde sa vystriedali traja ministri za SNS – Jaroslav Izák, Ján Chrbet a Viliam Turský, ktorého premiér odvolal začiatkom roku 2010, čím SNS o tento rezort definitívne prišla a v závere volebného obdobia ho viedli predstavitelia Smeru-SD. Ďalej to bolo Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja, kde sa vystriedali dvaja ministri – Marián Janušek a Igor Štefanov, ktorý bol odvolaný na jar 2010. Jediným personálne stabilným rezortom národnarov bolo Ministerstvo školstva, ktoré počas 4 rokov viedol podpredseda SNS Ján Mikolaj. Účinkovanie ministrov za SNS bolo spojené s početnými korupčnými aférami a škandálmi. Najznámejšou sa stala kauza netransparentného, tzv. „nástenkového tendra“ na Ministerstve regionálneho rozvoja,¹⁵ klientelistické prideľovanie peňazí z Environmentálneho fondu a nevýhodný predaj emisií v rámci rezortu životného prostredia. Predstavitelia SNS sa síce ohradzovali proti „dvojakému metru“ pri odvolávaní svojich ministrov, opakovane namietali, že premiér nepostupuje rovnako voči ministrom nominovaným za Smer, a viackrát sa vyhrážali odchodom z vládnej koalície, tento krok však neurobili.¹⁶

Počas 4 rokov vo vláde sa SNS profilovala najmä svojou nacionalistickou agendou a nie na konkrétnych politikách. Jej predstavitelia, predovšetkým predseda Slota, sa často hanlivo a vulgárne vyjadrovali o politikoch Maďarskej republiky, proti maďarskej menšine a jej politickej reprezentácii. Aj v rámci rezortov spravovaných národnarmi bol dôraz na nacionálne aspekty, čo sa prejavilo najmä v školstve – napr. v otázke jazyka učebníc pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským. V rovine legislatívnej sa SNS plne sústredila na vlastenecký zákon, ktorý

---

¹⁴ V roku 2001 nastal v SNS rozkol, ktorý bol výsledkom predovšetkým personálneho sporu medzi jej najvýraznejšími predstaviteľmi Jánom Slotom a Annou Belousovovou-Malíkovou, v dôsledku čoho sa ani odčlenená Pravá Slovenská národná strana vedená Jánom Slotom, ani pôvodná SNS vo voľbách 2002 nedostali do parlamentu. K opätovnému zlúčeniu oboch strán došlo v roku 2003, teda v dostatočnom predstihu pred voľbami 2006.

¹⁵ V marci 2011 boli v kauze „nástenkového tendra“ vznesené obvinenia voči 5 predstaviteľov bývalej vlády. Niekdajší minister výstavby a regionálneho rozvoja čelí obvineniu za zločin machinácie pri verejnom obstarávaní, porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku a za obzvlášť závažný zločin zneužívania právomoci verejného činiteľa.

¹⁶ Podpredsedníčka Anna Belousovová na jar 2010 odvolanie I. Štefanova komentovala slovami: „K ministrom za SNS sa správajú ako k psom, ktorých vyhánajú z dvora.“ (Pravda 2010).

„plne v súlade s etnickým a etastickým chápaním vlastenectva touto stranou mal nariaďovať celým sociálnym kategóriám obyvateľstva – žiakom a študentom, pedagógom, štátnym zamestnancom apod. – povinné vzdávanie úcty štátnym symbolom“ (Mesežnikov, 2010b: 76).

Na jar 2009 sa SNS výrazne angažovala v prezidentských voľbách, keď podporila Ivana Gašparoviča v jeho opätovnej kandidatúre.¹⁷ Gašparoviča podporoval aj Smer-SD a volebná kampaň bola výrazne poznamenaná „maďarskou kartou“, napr. hlavným argumentom proti kandidátke opozície Ivete Radičovej bola skutočnosť, že prijala podporu SMK, čím mala uprednostniť záujmy Maďarov pred záujmami Slovencov.

Národniari v tom roku dosiahli relatívny úspech aj vo voľbách do Európskeho parlamentu, keď na rozdiel od predchádzajúceho obdobia získali jeden z 13 mandátov. Samotný volebný výsledok – 5,6 % – však naznačoval, že voličská podpora SNS sa oproti voľbám 2006 oslabila, čo sa však mohlo vysvetliť aj tým, že išlo o špecifické voľby, ktorých téma voličov SNS neoslovovala. Zároveň, vzhľadom na mimoriadne nízku účasť (19,6 % oprávnených voličov) sa z týchto výsledkov nedali vyvodzovať nejaké všeobecnejšie závery.

Strana maďarskej koalície po voľbách 2006 odišla po 8 rokoch do opozície. Na jar 2007 sa na poste predsedu strany odohrala významná zmena – dlhoročného predsedu Bélu Bugára nahradil dovtedajší podpredseda Pál Csáky. Vo volebnom období 2006–2010 bola strana vystavená mnohým útokom, čo viedlo k ešte koncentrovanejšiemu sústredeniu na jej primárnu agendu. Príslušníci maďarskej menšiny pocítili dôsledky politiky i často nepriateľskej rétoriky vládnej koalície, čo u nich po voľbách 2006 posilnilo pocit ohrozenia a zraniteľnosti. Oproti obdobiu rokov 1998–2006, keď sa SMK ako kľúčový politický reprezentant etnických Maďarov podieľala na spravovaní štátu, sa oslabilo ich presvedčenie o správnosti smerovania spoločnosti a znížila sa ich dôvera k najvyšším ústavným inštitúciám (Bútorová, Gyárfášová, 2010: 258). Najvýraznejšie sa tieto zmeny prejavili na názoroch maďarskej menšiny na svoje postavenie od volieb 2006 – zhoršenie konštatovalo až 74 % Maďarov, čo sa dramaticky odlišuje od bilancie na konci funkčného obdobia vlády M. Dzurindu, keď tento názor zdieľalo iba 11 % (Bútorová, Gyárfášová, 2010: 256).

Samotná SMK prešla rok pred voľbami 2010 mimoriadne turbulentným vývojom, ktorý vyústil do rozkolu v strane, odchodu časti poslancov na čele s Bélom Bugárom z poslaneckého klubu a založeniu strany Most-Híd v lete 2009. Nová strana si do svojho podnázvu dala „strana

---

¹⁷ SNS podporovala Ivana Gašparoviča aj vo voľbách 2004. Kandidát vtedy oslovoval voličov heslom „Myslím národne, cítim sociálne“ vyjadrujúc tým hlavné piliere svojho programu. Pri opätovnej kandidatúre v roku 2009 ho ako úspešné „nasadil“ opäť.

spolupráce“ a cieľom jej pôsobenia malo byť zotretie etnickej hranice a vytvoriť „most“ (po maďarsky „híd“) pomedzi slovenskou majoritou na jednej strane a maďarskou menšinou, ale aj ďalšími etnickými menšinami (Rómami, Rusínmi, Nemcami) na strane druhej. Posty podpredsedov obsadila paritne Maďarmi aj Slovákmi a vyhlásila sa za stranu „uzmierenia medzi Maďarmi a Slovákmi, medzi Maďarmi navzájom ako aj medzi ostatnými národnostnými menšinami a etnickými skupinami“.¹⁸

Tento projekt mal pozitívny ohlas, najmä u liberálne orientovanej elity a médií, nebolo však jasné či získa dostatočnú podporu na vstup do parlamentu a ako to ovplyvní voličský potenciál SMK.

4. SNS a SMK pred voľbami 2010

V predvolebnej kampani 2010 najskôr dominovala ekonomicko-sociálna agenda. Smer sa vo svojich osloveniach sústredil na prísľuby rôznych sociálnych výhod. Išlo napr. o trinásť dôchodok, bezplatné školstvo, lacnejšie lieky, stabilné ceny energií, ktoré boli sumárne vyjadrené vo volebnom slogane „istota v ťažkých časoch“. Vyvolávanie pocitu neistoty bolo jednou z volebných komunikačných stratégií Smeru.¹⁹ Aj rétorika stredopravých strán (najmä SDKÚ-DS) bola sociálnejšia a reformy sa spomínali menej často ako v roku 2006.²⁰ Po zneistení ekonomickou krízou a stúpajúcou nezamestnanosťou to bolo prirodzené kopírovanie nálad verejnosti.

V „horúcej“ fáze kampane sa však jasne presadili nacionalistické témy. SNS svoju kampaň postavila na vytváraní pocitov ohrozenia a strachu. Bola vyjadrením nielen etnizácie verejného priestoru, ako o tom píše sociológ Michal Vašečka (Vašečka 2010), ale priam jeho „xenofobizácie“ primárne sústredenej na maďarskú tému. Motívom kampane národnárov bolo vytváranie obrazu nepriateľa sloganmi typu: „Aby naše hranice ostali našimi“, ktorý pokračoval slovami:

„Slováci, história sa môže opakovať. Žiadna **sloboda nie je zadarmo**. Výroky maďarských predstaviteľov o otvorení Trianonskej zmluvy, rozširovaní Karpatskej kotliny a posúvaní maďarských hraníc **nesmú ostať bez odpovede**. Aj keď sme teraz Európania, nezabudnime nikdy na to, že sme **predovšetkým Slováci**. **Aby sa Slovensko v Európske nestratilo**.“
(zvýraznenie – volebné plagáty SNS)

¹⁸ Bližšie pozri Most-Híd 2009.

¹⁹ Smer 2010.

²⁰ SDKÚ-DS 2010.

Ďalší zo série priam „hungarofóbnych“ plagátov mal heslo „Aby sa zo suseda nestal nepriateľ“ s ďalším textom:

„Slováci, nenechajte sa oklamať! Zákon o dvojitom občianstve v Európe problém číslo jedna.
Nepripomína vám to Juhosláviu, kde bojoval sused proti susedovi?“

V podobnom duchu bol ladený aj volebný program SNS²¹, ktorý – rovnako ako programové dokumenty Smeru-SD a ES-HZDS – neobsahoval žiaden pozitívny menšinový program, nijaké návrhy, ktoré by reagovali na reálne potreby maďarskej menšiny, resp. návrhy na zlepšenie bilaterálnych vzťahov s Maďarskom. Podľa politológa Grigorija Mesežnikova: „Zle kamuflovaná hostilita a reštrikcia – tak by sa dala stručne charakterizovať dikcia programu SNS v „maďarskej“ otázke“ (Mesežnikov, 2010a).

Programové dokumenty SMK a Mostu-Híd sa oba venovali otázke práv a záujmov menšín, avšak ich akcentovanie sa líšilo. SMK zaradila menšinovú problematiku do úvodu programu a jednotlivé oblasti menšinovej politiky rozoberala podrobne v ďalších častiach programu, pričom „zmyslom všetkých navrhovaných opatrení je zlepšenie výkonu práv príslušníkov maďarskej komunity, posilnenie legislatívnych a iných záruk jej bezproblémového vývoja“ (Mesežnikov 2010a). Most-Híd sa venoval menšinovej problematike komplexnejšie. Akcent síce bol na maďarskej menšine, program však videl Slovensko ako mnohonárodnostnú, viacjazyčnú a multikultúrnu krajinu. Programy sa líšili aj v postojoch k spolupráci s Maďarskou republikou. SMK sa prihovárala za neobmedzené rozširovanie a pestovanie vzťahov medzi maďarskou menšinou na Slovensku a Maďarskou republikou, kým Most-Híd venuje dvojstranným vzťahom SR a MR iba jednu vetu, pričom uvádza, že „prioritou strany je zlepšenie vzájomných vzťahov s Maďarskom, pričom túto otázku zaraďuje do širšieho kontextu regionálnej spolupráce vo formáte Visegrádskej štvorky“ (Mesežnikov, 2010a).

Pre SMK boli voliči maďarskej národnosti prakticky jediným potenciálnym elektorátom. Pre stranu Most-Híd bola maďarská menšina ťažiskovou, ale nie jedinou cieľovou skupinou. Prienik ich záujmu bol značný a SMK sa voči miernejším postojom Mostu-Híd profilovala radikálnejšími pozíciami. Prejavilo sa to o.i. aj v tom, že drvivá väčšina kampane SMK, vrátane billboardov a iných foriem politickej komunikácie, bola iba v maďarskom jazyku. K akcelerovaniu nacionalistickej agendy prispel aj maďarský premiér Viktor Orbán, ktorý ešte pred slovenskými

---

²¹ SNS 2010.

voľbami (aj pred samotným oficiálnym ustanovením maďarskej vlády) presadil prijatie zákona o dvojacom občianstve pre Maďarov žijúcich mimo územia Maďarska. Slovenská vláda reagovala na rýchlo „ušíť“ zákonom o neprípustnosti dvojakeho občianstva, ktorý parlament schválil v skrátanom legislatívnom konaní. Pred voľbami sa dalo dokonca hovoriť o „komplementárnych, vzájomne sa posilňujúcich nacionálnych populizmoch“ – toho, ktorý šíri SNS (a Smer), a nacionalizmu Viktora Orbána. Pred voľbami sa zdalo, že z takto vyhrotenej situácie budú voličsky najviac profitovať tie strany, ktoré sa k nacionálnym témam vyjadria čo najradikálnejšie.

5. Etnické strany a ich voliči

5.1 Vnímaná kompetentnosť a tematická reprezentácia

V prvých rokoch volebného obdobia 2006–2010 sa neprejavil výraznejší pokles voličskej podpory SNS, v roku 2009–2010 sa však stabilizoval pod 10 % na úrovni asi 6–8 % potenciálnych voličov. Voliči SNS na tejto strane vždy oceňovali predovšetkým nacionálny rozmer, menej očakávali schopnosť riešiť verejné politiky v iných oblastiach. Začiatkom volebného roka priaznivci SNS v otázkach dôležitých verejných politik (vyššia životná úroveň, zlepšenie školstva, zdravotníctva) väčšiu kompetentnosť a teda aj záruky riešenia problémov, ktoré považovali za naliehavé, videli v Smere (Bútorová, Gyárfášová, 2010: 268-269). Prejavilo sa to aj v hodnotení imidžu strán na dimenzii „sociálnosť“ – prívrženci SNS (aj LS-HZDS) boli presvedčení, že v prospech sociálne slabších väčšmi pôsobí Smer-SD, než ich vlastná strana. Pre ich stranu tak ostala len nacionálna agenda a v Smere videli podstatne silnejšieho hráča pri riešení problémov, ktoré však oni sami považovali za prioritné – nezamestnanosť, životná úroveň, sociálne istoty²² (Bútorová, Gyárfášová 2010). Môžeme konštatovať, že tzv. „issue reprezentácia“ sa v prípade SNS značne oslabil.

---

²² Napr. vo februári 2010 boli tri štvrtiny priaznivcov SNS znepokojené „finančnými vyhliadkami ich domácností“, miera citlivosti na korupciu i slovensko-maďarské vzťahy bola nižšia (Bútorová, Gyárfášová 2010: 252).

5.2 Vzťah voličov k strane a jej lídrovi

Na základe výsledkov povolebného výskumu²³ môžeme analyzovať identifikáciu voličov s volenými stranami, ako aj s ich lídrami. Z tohto hľadiska sa ukazujú niektoré rozdiely relevantné pre naše skúmanie. V prípade SNS síce vyše 90 % jej voličov uviedlo, že stranu považujú za blízku svojím názorom, avšak názorová zhoda s lídrom bola podstatne nižšia (62 %). Obdobný vzorec vidíme aj v prípade SMK – 72 % jej voličov uviedlo názorovú blízkosť k strane, ale len 40 % k lídrovi Csákymu. Podobné vychýlenie oproti iným stranám, kde voliči nerozlišovali medzi stranou a jej lídrom sa premietlo aj v otázke na sympatie. Opačný prípad predstavuje strana Most-Híd. Jej líder Béla Bugár mal v očiach svojich voličov bezkonkurenčne najvyššiu mieru sympatií i mieru názorovej blízkosti. Úspech Mostu-Híd bol teda do istej miery opretý aj o charizmu a dôveryhodnosť lídra a s jeho prít'azlivou silou pre voličov pracoval Most-Híd aj vo volebnej kampani sloganom „Lebo Béla“. Slabá identifikácia priaznivcov s lídrom strany mohla teda v oboch stranách – SNS aj SMK – oslabiť stranícku lojalitu a väzby na danú stranu.

5.3 Medzivolebné fluktuácie

Volebný výsledok SNS vo voľbách 2010 predstavoval iba 47,5 % z jej výsledku v roku 2006. Verné voličské jadro (na základe tzv. *recall* otázky na predchádzajúce voľby v povolebnom výskume CSES) predstavovalo 30 %. Kam smeroval pomerne masívny odlev voličov SNS? Pri analýze medzivolebných presunov sa môžeme oprieť o dva typy údajov: výskumné a volebnú štatistiku. Podľa výskumu²⁴ odlev smeroval do Smeru, novej strany Sloboda a Solidarita a iných menších strán, predovšetkým k radikálnejšej alternatíve – Ľudovej strane–Naše Slovensko (ĽSNS), ktorá síce vo voľbách 2010 získala len 1,3 % voličských hlasov, avšak najmä v regiónoch stredného Slovenska bola značne aktívna a viditeľná. Presuny bývalých voličov SNS do Smeru sa dajú dokumentovať aj na agregovaných dátach volebnej štatistiky – Smer sa výrazne posilnil a dosiahol lepší výsledok (nad rámec celoslovenského priemeru) aj v dvoch krajoch, ktoré boli v minulosti silne naklonené SNS – Trenčianskom a Žilinskom. Na základe podrobnej analýzy volebnej štatistiky na úrovni okresov V. Krivý konštatuje: „...prírastok hlasov pre Smer-SD bol napájaný predovšetkým z pôvodného elektorátu SNS, za tým ĽS-HZDS, niečo menej aj z KSS a k tomu treba prirátat' menšiu časť nových voličov (teda nad úroveň roka 2006)“ (Krivý 2011).

²³ CSES Slovensko, júl 2010. Povolebný výskum Inštitútu pre verejné otázky, júl 2010, ktorý sa realizoval v spolupráci so Sociologickým ústavom SAV v rámci projektu „Slovensko v kľúčových medzinárodných výskumoch: dvadsať rokov premien spoločnosti“ a bol financovaný grantom Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV 0529-07).

²⁴ Výskum agentúry FOCUS v deň volieb pre TA3, 12. 06. 2010.

Pozrime sa teraz bližšie na pohyb vo voľičstve SMK, ktorej výsledok 2010 predstavoval 40,7 % výsledku v roku 2006. Na základe volebnej štatistiky vidíme, že kompletný odlev z SMK kapitalizovala nová strana Most-Híd, ktorá celkovo získala 8,1 % voľičských hlasov. Most-Híd mal lepší výsledok ako SMK v 13 z 15 okresov s podielom Maďarov nad 10 %, iba v dvoch – Veľký Krtíš a Trebišov – mierne prevýšil zisky SMK (Krivý 2011). Išlo pritom o okresy ekonomicky značne marginalizovaného juhovýchodného Slovenska. Najväčší rozdiel vo svoj prospech dosiahol Most-Híd v okresoch spádovej oblasti Bratislavy – Dunajská Streda, Galanta, Senec a Šaľa. Táto distribúcia výsledkov dvoch konkurenčných strán naznačuje, podľa akej línie sa rozdelil pôvodný elektorát SMK – Most-Híd získal v maďarskom prostredí najmä mladších, liberálnejších voľičov so silnejším sociálnym kapitálom. SMK sa viac darilo medzi staršími voľičmi, s nižším vzdelaním, žijúcimi na vidieku, s nižším sociálnym statusom (FOCUS 2010).

5.4 Priestor „last-minute rozhodnutí“

Vo voľbách 2010 sa až pätina všetkých voľičov rozhodla v poslednom týždni pred voľbami (Bútorová, Gyárfášová 2011). Priestorom rozhodnutí na poslednú chvíľu bol najmä tábor neskoršej vládnej koalície a nadpriemerne vysoký podiel „last-minute deciders“ a váhajúcich voľičov bol – pochopiteľne – medzi voľičmi nových strán. Voľbu inej strany zvažovalo až 38 % voľičov SaS, ale aj 36 % voľičov Mostu-Híd. Potenciálnou, hypotetickou druhou voľbou pre voľičov SaS by bola niektorá zo strán dnešnej vládnej koalície; v prípade Mostu-Híd by to bola SMK. Ak by sme uplatnili často aplikovaný model tzv. strategického vz. expresívneho rozhodovania (Tóka 2009), mohli by sme skonštatovať, že segment stredopravých voľičov strategicky zvažoval medzi rôznymi alternatívami v záujme maximalizácie výsledku pre celok (štvorblok dnešnej koalície). Najohrozenejším článkom bloku bola strana Most-Híd, ktorej podpora sa podľa prieskumov pohybovala tesne nad hranicou 5 % a jej prípadný neúspech by ohrozil šancu kompletnej alternácie moci. Aj to teda mohol byť motív, pre ktorý Most-Híd volila časť stredopravých slovenských voľičov. Všetky tieto volebné zvažovania zachovávali „vnútroblokovú“ lojalitu – odohrávali sa najmä medzi stranami, ktoré mohli spoločnými silami „prečísliť“ výsledok Smeru. Medzivolebné presuny medzi SMK a Mostom-Híd mali len jednu podobu – odlev z SMK smeroval výlučne do Mostu-Híd. Prírastok pre SMK bol zanedbateľný a pochádzal zo skupiny nevoličov 2006. Potvrdila sa teda značná uzavretosť a etnická ohraničenosť voľičského potenciálu SMK. Most-Híd čerpal jadro svojho volebného potenciálu (vyše 50 %) z bývalých voľičov SMK. Strana však dokázala získať aj časť bývalých voľičov SDKÚ-DS (na jej voľičstve sa podieľali 12 %), KDĽ (8 %) a niekdajších nevoličov (ich podiel

bol 12 %) a teda prekročiť etnickú uzavretosť. Dokumentujú to aj výskumné zistenia o etnickej štruktúre oboch „maďarských strán“ – Most-Híd mal vo svojich radoch 78 % voličov maďarskej národnosti, zvyšok tvorili etnickí Slováci, SMK volili takmer výlučne maďarskí voliči (94 %) (FOCUS, 12. 06. 2010). Sumárny výsledok SMK a Mostu-Híd naznačuje, že spoločnými silami dokázali to, čo SMK predtým – získať hlasy drvivej väčšiny voličov maďarskej národnosti. Most-Híd v tom smere naplnil svoj zámer – „premostil“ menšinové etnikum a väčšinové etnikum. Tieto závery treba doplniť ešte o jeden faktor – na kandidačnej listine Mostu-Híd kandidovali aj členovia dovtedy mimoparlamentnej, avšak verejne známej a intelektuálne viditeľnej Občiansko-konzervatívnej strany (OKS), z ktorých štyria sa do parlamentu aj dostali.²⁵ Ich podiel na výsledku Mostu-Híd sa nedá presne kvantifikovať, ale boli to malé rozdiely v počte hlasov, ktoré vo voľbách 2010 znamenali veľké posuny.²⁶ Relevantnosť Mostu-Híd pre voličov iných národností (napr. rómskej, rusínskej) sa nepotvrdila.

5.5 Hodnotový profil

Prívržencov/voličov strán môžeme charakterizovať podľa ich hodnotového a názorového profilu. Na základe výsledkov povolebného výskumu sme uskutočnili rozsiahlu analýzu hodnotových orientácií voličov a ich postojov ku kľúčovým témam predvolebného diskurzu: 1. princípy fungovania ekonomiky; 2. zneužívanie moci – korupcia a klientelizmus; 3. postavenie a práva národnostných menšín a 4. kultúrno-civilizačná agenda (Bútorová, Gyárfášová 2011). Neprekvapuje, že SNS na jednej strane a SMK a Most-Híd rámujú umiestnenie strán podľa ich postoja na osi práv menšín. Spolu so SNS pól odmietania práv menšín a nedôvery voči Maďarom obsadzuje aj ĽS-HZDS. Na osi sociálno-ekonomickej (individualizmus vz. štátny paternalizmus a voľný trh vz. štátny intervencionizmus), ktorá vymedzuje konvenčné chápanie ľavo-právneho usporiadania, sú voliči SMK (spolu s KDĽ) zhruba na úrovni priemeru slovenskej populácie, bližšie k paternalistickému pólu sa nachádza ĽS-HZDS a Smer-SD. Najbližšie k pólu individualizmu majú voliči SDKÚ a SaS, nasleduje Most-Híd a SNS. Deliacu líniu „práva menšín“, ktorú môžeme – i keď za cenu istého zjednodušenia – považovať etnickú deliacu líniu, naďalej výrazne rozdeľuje elektoráty „maďarských“ strán na

²⁵ Traja z nich sa do NR SR dostali vďaka preferenčným hlasom, tzv. krúžkovaniu. Zo 14 poslancov Mostu-Híd sú štyria členovia inej strany.

²⁶ Ako istý referenčný rámec pre odhad podielu hlasov OKS na výsledku Mostu-Híd môžeme použiť počet preferenčných hlasov pre predsedu OKS Petra Zajaca – 16.909 (najviac zo štvorice OKS kandidátov), čo predstavuje 8 % z celkového výsledku Mostu-Híd. Pre porovnanie – najviac preferenčných hlasov získal Béla Bugár 137.913, t.j. jeho „krúžkovalo“ 67 % všetkých voličov Mostu-Híd (Výsledky hlasovania do NR SR 2010 + vlastné prepočty).

jednej strane a SNS na strane druhej. Podľa ideových postojov (ľavica – pravica, liberálne – konzervatívne postoje) nevytvárajú taký jasný protipól. Najväčšia „vzdialenosť“ medzi etnicky definovanými stranami – SNS na jednej strane a SMK a Mostom-Híd na strane druhej – je aj podľa dôvery jednotlivých voličských skupín k politickým stranám (Bútorová, Gyárfášová 2010: 267).

Miera citlivosti na prejavy korupcie, klientelizmu a zneužívania moci, zistená niekoľko mesiacov pred voľbami vo februári 2010, rozdeľuje pozície prívržencov politických strán na dva clustre – SNS, ĽS-HZDS a Smer-SD, teda strany vtedajšej vládnej koalície a strany vtedajšej opozície – najmä SMK, KDH a SaS. Najnižšia miera citlivosti na prejavy korupcie bola zistená práve u prívržencov SNS. Táto pozícia sa opakovane potvrdila aj v iných výskumoch.²⁷ Dá sa teda predpokladať, že téma obnovy integrity a čistoty verejného života a transparentného využívania verejných zdrojov nebola pre voličov SNS rozhodujúca a nebola faktorom volatility.

6. Voľby 2010 – zmena konfigurácie priestoru politickej súťaže?

Po analýze jednotlivých strán reprezentujúcich etnické štiepenie si všimnime aj celkový kontext volebnej súťaže. Ako na to upozorňujú viacerí autori (Deegan-Krause 2010; Učeň 2011), vo voľbách 2010 bola politická súťaž konfigurovaná okolo troch rozdeľujúcich osí – štandardného ľavo-právého členenia daného postojom k reformám a úlohe štátu v ekonomike; etnickou líniou, ktorá sa veľmi posilnila v parlamentných voľbách 2006, ale výrazne determinovala volebnú súťaž aj v prezidentských voľbách 2009 a tret'ou osou bola citlivosť na korupciu. Podľa Deegana-Krauseho „táto dimenzia môže vysvetliť veľkú časť odchodu voličov oboch nacionalistických strán (SNS, ale aj ĽS-HZDS, pozn. OG) k – síce v žiadnom prípade čistej, ale určite menej skorumpovanej – strane Smer. Tento presun menej prekvapí aj preto, že Fico zašiel dosť ďaleko v osvojení si nacionalistických tém.“ (Deegan-Krause 2010) Peter Učeň konceptualizuje tretiu dimenziu priestoru politickej súťaže podobne. Podľa neho vymedzuje „partikularizmus, menovite stranický klientelizmus a korupciu na jednej strane a integritu vo verejnej funkcii a preferenciu verejného záujmu na strane druhej“ (Učeň 2011). Autor zároveň upozorňuje, že úspech novej strany SaS v predvolebných prieskumoch signalizoval, že „táto téma má v sebe mobilizujúci potenciál“ (Učeň 2011). Závažnosť témy čistoty verejného života mohla

²⁷ V povolebnom výskume CSES Slovensko 2010 ako najdôležitejší problém Slovenska respondenti uvádzali nezamestnanosť, korupcia a klientelizmus; hospodárska a finančná kríza; politické problémy okolo zostavovania vlády, výsledky volieb a životná úroveň, sociálne istoty. Pri voličov SNS mal problém korupciu podstatne nižšiu závažnosť ako napr. pre voličov SaS a SDKÚ-DS. Voliči SNS akcentovali práve sociálne problémy – najmä nezamestnanosť (CSES, Slovensko, júl 2010).

do určitej miery oslabiť nacionalistickú agendu a preskúpiť deliace línie politickej súťaže. Na základe uvedených výskumných zistení sa však plauzibilnejším vysvetlením odlevu bývalých voličov SNS v prospech Smeru zdá byť fakt, že Smer predstavoval kompetenciu v riešení sociálnych problémov v kombinácii s nacionálnou agendou v umiernennejšej verzii.

7. Dve strany, dva príbehy

Volebné výsledky ukázali, že posilnenie sociálno-ekonomickej agendy v kombinácii s nacionálnymi apelmi vyvolalo istý synergický efekt a strana Smer-SD získala viac hlasov ako v roku 2006. Naopak SNS doplatila na svoju monotematickú kompetentnosť a radikálny nacionalizmus – mnohí jej bývalí voliči uprednostnili Smer-SD, v ktorom videli väčšiu záruku riešenia sociálnych problémov v kombinácii s umiernennejším nacionalizmom. Menší odlev z bývalého elektorátu SNS smeroval do novovzniknutej strany SaS. Motívy týchto voličov sa dajú odhadovať v rovine liberálneho hodnotového oslovenia,²⁸ prípadne prísľubom istých liberalizačných opatrení v ekonomike. Výsledky doterajších výskumov nepotvrdzujú, že by dôvodom tohto pre-smerovania bolo výrazné odmietnutie alebo nesúhlas s korupčnými praktikami strany. Na druhej strane mladší bývalí voliči SNS prešli k radikálnejšej alternatíve – podpore extrémistickej ĽS-NS. Táto skupina nie je v aktuálnom demografickom profile voličstva SNS zastúpená v takej miere, ako tomu bývalo v minulosti.²⁹

SMK bola v diametrálne inej situácii – Most-Híd znamenal vznik konkurenčnej alternatívy pre voličov maďarskej národnosti, nie však alternatívy v zmysle jasnejšej ideovej profilácie. Lubomír Kopeček ešte pred voľbami 2006 na margo profilu SMK konštatoval, že „potreba jednotnej obrany záujmov maďarskej menšiny uprostred rýchle rastúceho pôsobenia nacionalistickej konfliktnej línie nepriala ideologickej diferenciacii vo vnútri komunity“ (2007: 480), nevylučoval ju však do budúcnosti. Most-Híd sa nakoniec vyčlenil „len“ ako „menej nacionalistická“, nie ideovo iná alternatíva. Etnická identita SMK sa vznikom umiernennejšieho Mostu-Híd ešte posilnila. Budúci vývoj strany Most-Híd môže do istej miery ovplyvniť aj fakt, že štyria zo 14 členov poslaneckého klubu sú členmi Občiansko-konzervatívnej strany, ktorá stále výraznejšie stavia na samostatnom účinkovaní v parlamentnej politike. Pre SMK nie je návrat do „veľkej politiky“ nereálny, strana pomerne úspešne vyšla z komunálnych volieb na jeseň 2010 –

²⁸ Viaceré sociologické analýzy (Bútorová, Gyárfášová 2006, 2010) poukázali na to, že v kultúrno-civilizačných otázkach nie sú voliči SNS konzervatívni, čo by zodpovedalo celkovému imidžu i vyjadreniam predstaviteľom strany, ale majú bližšie k liberálnemu názorovému pólu.

²⁹ Vo vekovej kategórii 18–34 získala priemerný výsledok (5,7 %), silnejšia bola v prostredí strednej generácie (FOCUS, výskum v deň volieb pre TA3, 12. 06. 2010).

SMK malo v rámci politických strán piate najlepšie výsledky (po Smer-SD, KDH, SDKÚ-DS a LS-HZDS), keď získalo 159 pozícií starostov a 1.194 poslancov miestnych zastupiteľstiev (Výsledky hlasovania, Voľby do orgánov samosprávy obcí, november 2010).

Môžeme teda zhrnúť, že oslabenie voličského výsledku hlavných aktérov nacionálnej témy sporu – SNS a SMK – mal v špecifickej rovine rozdielne pozadie. Kým SNS stratila veľkú časť svojich voličov v prospech „silnejšej“ a kompetenčne širšej alternatívy, v prípade SMK to bolo *de facto* rozštiepenie elektorátu, ktoré nasledovalo po organizačnom rozkole SMK. Oba tieto „pohyby“ sa však odohrali v zmenenej konfigurácii politickej súťaže na Slovensku, v ktorej sa popri silnejúcom ľavo-pravom sociálno-ekonomickom štiepení a tradičnom etnickom objavila nová línia politickej súťaže – klientelizmus a korupcie vz. integrita vo verejnej funkcii a preferenciou verejného záujmu.

Záver

V roku 2010 získali SNS i SMK podstatne menej hlasov ako v predchádzajúcich voľbách. Dôvody ich prepadu by sa dali rozdeliť na špecifické pre tú-ktorú stranu a všeobecnejšie. Špecifické súviseli s viacerými faktormi voličskej lojality, ako aj s atraktivnosťou a účinnosťou mobilizácie hlavných konkurenčných alternatív. Všeobecnejším faktorom bolo oslabenie etnickej založenej politickej súťaže vo voľbách 2010. Pri hodnotení výsledkov daných strán a projektovaní ďalšieho vývoja relevantnosti nacionálnej agendy v politickej súťaži si však treba uvedomiť, že táto agenda mala aj svojich ďalších nositeľov – predovšetkým Smer-SD. Pre ďalší vývoj bude dôležité, do akej miery bude Smer o túto agendu súperiť so SNS aj v opozícii, resp. sa na nej vymedzovať voči koalíčným stranám. Istý ústup nacionálnej agendy pokračuje aj po voľbách 2010. Je to dané aj silou hlavných straníckych aktérov – SNS síce je zastúpená v NR SR, avšak len deviatimi poslancami, navyše je oslabená vnútornými personálnymi spormi (Ján Slota vs. Anna Belousovová, ktorá dokonca bola zo SNS vylúčená).

Oslabenie etnickej mobilizácie na Slovensku má aj svoju externú dimenziu. Kombinácia nenacionalistickej pro-reformnej vládnej koalície na Slovensku a vlády Viktora Orbána (ktorá má v parlamente ústavnú väčšinu) a prijíma kroky siahajúce na základy liberálnej demokracie, nie je – paradoxne – vhodnou konšteláciou na rozohrávanie nacionalistických tém na Slovensku. „Komplementarita populizmov“, ktorá fungovala pred voľbami 2010, sa stratila. Oslabenie nacionálnej agendy neznamená jej odchod zo slovenskej politiky, naopak – naďalej ostáva „driemajúcou potencialitou“, ktorá môže byť znovu mobilizovaná.

Literatúra a zdroje

- Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. (2006): Trendy vo verejnej mienke a volebnom správaní, in: G. Mesežnikov – O. Gyárfášová – M. Kollár (eds): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 111-141.
- Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. (2010): Verejná mienka, in: M. Kollár – G. Mesežnikov – M. Bútora (eds): *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky.
- Bútorová, Z. – Gyárfášová, O. (2011): Slovakia Votes: Public Opinion and Electoral Behavior, in: O. Gyárfášová – G. Mesežnikov (eds): *Visegrad Elections 2010. Domestic Impact and European Consequences*, Bratislava, Institute for Public Affairs, pp. 129-166.
- Deegan-Krause, K. (2000): Public Opinion and the Party Choice in Slovakia and in the Czech Republic, *Party Politics*, Vol. VI, No. 1, pp. 23-46.
- Deegan-Krause, K. (2010): *2010 Slovak Parliamentary Elections: Post-Election Report, July 13, 2010*, The Monkey Cage, on-line text <http://www.themonkeycage.org/2010/07/2010_slovak_parliamentary_elec.html>. [cit. 15. 01. 2011]
- Gyárfášová, O. (2010): Voľby a voliči, in: M. Bútora – G. Mesežnikov – M. Kollár – Z. Bútorová (eds): *Kde sme? Mentálne mapy Slovenska*, Bratislava, Kalligram/Inštitút pre verejné otázky.
- Hloušek, V. – Kopeček, L. (2008): Cleavages in the Contemporary Czech and Slovak Politics Between Persistence and Change, *East European Politics and Societies*, Vol. XXII, No. 3, pp. 518-552, on-line text <<http://eep.sagepub.com/content/22/3/518>>. [cit. 15. 01. 2011]
- Kopeček, L. (2007): *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Krivý, V. (2005): Politické orientácie obyvateľov a hlavné deliace línie, in: S. Szomolányi (ed.): *Spoločnosť a politika na Slovensku. Cesty k stabilite 1989–2004*, Bratislava. Univerzita Komenského, s. 84-107.
- Krivý, V. (2011): Voliči v parlamentných voľbách 2010 – analýza volebných výsledkov, in: Z. Bútorová – O. Gyárfášová – G. Mesežnikov (eds): *Slovenské voľby 2010*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky (in print).
- Kusý, M. (2006): Národnostné menšiny, in: G. Mesežnikov – O. Gyárfášová – M. Kollár (eds): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 213-218.
- Mesežnikov, G. (2010a): *Analýza volebných programov – slovensko-maďarské vzťahy. Čo navrhujú vládne/ opozičné strany*, písané pre www.infovolby.sk, on-line text <<http://www.ivo.sk/6062/sk/publicistika/analyza-volebnych-programov-%E2%80%93-slovensko-madarske-vztahy-co-navrhujuvladne-strany>>. [cit. 11. 03. 2011]
- Mesežnikov, G. (2010b): Vnútropolitický vývoj a systém politických strán, in: M. Kollár – G. Mesežnikov – M. Bútora (eds): *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 17-107.
- Most-Híd (2009): *Aké sú piliere MOSTu?*, on-line text <<http://www.most-hid.sk/sk/content/ake-su-piliere-mostu>>. [cit. 10. 03. 2011]
- Mudde, C. (2007): *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Orogváni, A. (2006): Strana Smer – pokus o novú definíciu ľavice, in: G. Mesežnikov – O. Gyárfášová – M. Kollár (eds): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 95-109.
- Plecitá-Vlachová, K. (2003): Volby do Poslanecké sněmovny 2002 – voličské profily stran podle názorových štěpení, in: L. Linek – L. Mrklas – A. Seidlová – P. Sokol (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny*, Praha, Sociologický ústav AV ČR, s. 127-133.

- Pravda (2010): Ministri za SNS sa cítia ako psy, ale zostávajú s Ficom, *Pravda*, 11. 03. 2010.
- Rybář, M. (2005): Premeny straníckej politiky, in: S. Szomolányi (ed.): *Spoločnosť a politika na Slovensku. Cesty k stabilite 1989–2004*, Bratislava, Univerzita Komenského, s. 132-153.
- SDKÚ-DS (2010): *Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko. Program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2010*, on-line text <http://www.sdku-ds.sk/data/MediaLibrary/625/2010-04-12_SDKU-DS_program.pdf>. [cit. 15. 03. 2011]
- Smer (2010): *Pre ľudí, za Slovensko. SMER – sociálna demokracia. Stabilita a istota v ťažkých časoch. Politické poslanstvo k Programovému zameraniu strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010–2014*, on-line text <<http://www.strana-smer.sk/1350/politicke-posolstvo-k-programovemu-zameraniu-strany-smer-socialna-demokracia-pre-volebne>>. [cit. 15. 03. 2011]
- SNS (2010): *Volebný program 2010*, on-line text <<http://www.sns.sk/dokumenty/parlamentne-volby/>>. [cit. 15. 03. 2011]
- SNS (2006): *Program Slovenskej Národnej Strany 2006*, on-line text <<http://www.sns.sk/dokumenty/program-strany/>>. [cit. 15. 01. 2011]
- Szomolányi, S. (2006): Parlamentné voľby 2006 a stabilita demokracie na Slovensku, in: G. Mesežnikov – O. Gyárfášová – M. Kollár (eds): *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 31-48.
- Štatistický úrad SR, on-line zdroj <www.statistics.sk>. [cit. 15. 01. 2011]
- Tóka, G. (2009): Expressive vs. Instrumental Motivation of Turnout, Partisanship and Political Learning, in: H.-D. Klingemann (ed.): *The Comparative Study of Electoral Systems*, Oxford, Oxford University Press.
- Učeň, P. (2009): Ako pristupovať k národnému populizmu, in: K. Petöcz (ed.): *Národný populizmus na Slovensku a slovensko-maďarské vzťahy 2006–2009*, Bratislava, Fórum inštitút pre výskum menšín.
- Učeň, P. (2011): Competitive Lines in the Slovak Parliamentary Elections 2010, in: O. Gyárfášová – G. Mesežnikov (eds): *Višegrad Elections 2010. Domestic Impact and European Consequences*, Bratislava, Institute for Public Affairs, pp. 79-98.
- Vašečka, M. (2010): O vzťahu k iným a k sebe: Diverzita v krajine pod Tatrami, in: M. Bútora – G. Mesežnikov – M. Kollár – Z. Bútorová (eds): *Kde sme? Mentálne mapy Slovenska*, Bratislava, Kalligram/Inštitút pre verejné otázky.
- Výsledky hlasovania vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, 12. jún 2010*, Bratislava, Štatistický úrad SR 2010, on-line zdroj <www.statistics.sk>. [cit. 15. 01. 2011]
- Výsledky hlasovania, Voľby do orgánov samosprávy obcí, november 2010*. Bratislava, Štatistický úrad SR 2010, on-line zdroj <www.statistics.sk>. [cit. 15. 01. 2011]

Príloha

Tabuľka č. 1. Výsledky parlamentných volieb 2006 a 2010 (8 relevantných strán).

Politická strana	Počet platných hlasov		Podiel platných hlasov v %		Počet kresiel v NR SR	
	2006	2010	2006	2010	2006	2010
Smer-SD	671 185	880 111	29,1	34,8	50	62
SDKÚ-DS	422 815	390 042	18,4	15,4	31	28
SaS	X	307 287	X	12,1	X	22
KDH	191 443	215 755	8,3	8,5	14	15
Most-Híd	X	205 538	X	8,1	X	14
SNS	270 230	128 490	11,7	5,1	20	9
SMK	269 111	109 638	11,7	4,3	20	-
ĽS-HZDS	202 540	109 480	8,8	4,3	15	-

Poznámka: X – strana neexistovala.

Zdroj: Štatistický úrad SR.